

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 7, Issue 1, 2023, 201-210

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇALIŞMALARINDA SORUMLU TURİZM

Responsible Tourism in Sustainable Tourism Studies

ⁱ M. Oğuzhan İLBAN

ⁱⁱ Serkan GÜMRÜKÇÜ

ⁱⁱⁱ Nur YILDIZ

Journal of Gastronomy and
Travel Research

GASTROIA

ÖZET

Turizm sektörünün hem iyi hem de birçok olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sektör, bir destinasyonun ekonomik kalkınma ve tanıtılması kapsamında oldukça büyük katkılar sağlarken, turistlerin geride bıraktığı tahribatlarla beraber olumsuz sonuçlarda doğurabilmektedir. Bu tahribatların minimum düzeyde tutulabilmesi ve sürdürülebilir turizmin dinamik yapısının korunabilmesi için sorumlu turizm oldukça önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı sorumlu turizmi tanımlamak ve sorumlu turisti bu tanım içinde konumlandırmaktır. Sorumlu turizmi tanımlamak için şu sorulara yanıt aranmıştır: Sorumlu turizmin temel özellikleri nelerdir? Sorumlu turizm ve sürdürülebilirlik ilişkisi bağlamında neler söylenmiştir? Sorumlu turist ne demektir? Sorumlu turizm ilkelerinin tanıtılması ve geliştirilmesinde paydaşlar kimlerdir? Sorumlu turizm kapsamında ayrıca bir turizm ülkesi olarak Türkiye konusunda neler söylenebilir ve sorumlu turiste ne tavsiyelerde bulunulabilir başlıklarında kavramsal çözümler yapılmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Sorumlu Turizm, Sorumlu Turist.

ABSTRACT

The tourism industry has both good and many negative effects. While the sector makes a great contribution to the economic development and promotion of a destination, it can also cause negative results with the destruction left behind by the tourists. Responsible tourism is a very important concept in order to keep these damages to a minimum and to preserve the dynamic structure of sustainable tourism. In this context, the aim of the study is to define responsible tourism and to position the responsible tourist within this definition. In order to define responsible tourism, answers to the following questions were sought: What are the main features of responsible tourism?? What has been said in the context of the relationship between responsible tourism and sustainability? What does responsible tourist mean?? Who are the stakeholders in the promotion and development of responsible tourism principles?? Within the scope of responsible tourism, conceptual analyzes have been tried to be made under the headings of what can be said about Turkey as a tourism country and what advice can be given to the responsible tourist.

Keywords: Sustainable Tourism, Responsible Tourism, Responsible Tourist.

Received 02.02. 2023

Accepted 30.03.2023

ⁱ ilban@balikesir.edu.tr

ⁱⁱ s.gumrukcu@softotel.com

ⁱⁱⁱ nuryildiz372@gmail.com

10.32958/gastoria.1245896

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

GİRİŞ

Türk dil kurumunun tanımına göre ‘Sorumluluk’ kavramı: “*Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet,*” şeklinde ifade edilmiştir (TDK web). Oxford sözlükte ise “*Bir girişimin sonuçlarıyla hareket etme, tepki verme, kabul etme ve yüzleşmeyle karşıt veya bunlarla ilişkili ahlaki bir tutum,*” olarak ifade edilmiştir (Oxford Dictionary web). Bu tanımlardan hareketle sorumlu turizm, sürdürülebilirliğin devamlılığı açısından turizmin tüm paydaşlarının katılımıyla destinasyonu korumak ve geliştirmek için yapılan planlamaları doğal ve kültürel mirasın korunması adına sorumluluk bilinciyle gerçekleştiren bir anlayıştır. Ancak bu anlayışın sorumluları sadece turistler değildir. Tur operatörleri, konaklama ve perakende işletmeleri, sivil ve kamu kurum yetkilileri gibi çok geniş bir kitle bu sorumluluğun içerisinde yer almaktadır. Bu kitleler dahilinde sorumlu turizm doğa, yerel halk ve yerel ekonomilerin kalkınması ve korunmasına ilişkin geliştirilen bir yaklaşımdır. Bu aktörlerle birlikte destinasyonlara yönelik yapılacak sürdürülebilirlik ve sorumlu turizm faaliyetleri birçok anlamda destinasyonun gelişimini kuvvetlendirecektir. Örneğin destinasyonların tüm turistik faaliyetlerine olanak sağlayan kaynakların ve kültürel yapıların gelişimine yönelik çalışmalar yapılırken etki edecek olumsuzlukların da belirlenmesi ve giderilmesi noktasında belirleyici olacaktır.

Goodwin ve Francis’ in 2003 yılında yapmış oldukları çalışmayla beraber sorumlu turizm kavramı ilk defa turistik destinasyonlarda doğal hayatın tanıtımı ve pazarlanması olarak ele alınmıştır. Daha sonraki çalışmalar ile bu kavram turizmde adı geçen her paydaşın etik tutumlar geliştirmesiyle ilişkilendirilmiştir (Oliver, 1993; Cottrell ve Graefe, 1997; Petrick, 2004; Stanford, 2006; Chiu, Lee ve Chen, 2014). Geliştirilecek bu etik tutumlar sayesinde turizm sektöründe yer alan hem işletme sahipleri hem turistler hem de yerel halk doğal yaşamın devamlılığı konusunda bilinçlendirilecek ve böylelikle oluşabilecek tahribatların önüne geçilmiş olacaktır.

Paydaşların yapacağı sorumlu turizm çalışmaları sadece turistik faaliyetlerin devamlılığı değil aynı zamanda bölge halkının da yaşam koşullarının iyileşmesini sağlayabilecektir (Aktaş ve Kurgun, 2021). Bu doğrultuda kavramsal çerçevede eko turizm, etik, sürdürülebilir turizm veya alternatif turizm gibi diğer kavramlarla ilişkilendirme gereği teyit edilmiş olacaktır. Yani sorumluluk ilkelerine göre turizmi teşvik etmek ve geliştirmekle ilgili olan turizm yönleri sorumlu turizmi tanımlayacaktır (State ve Bulin 2016).

Destinasyonların doğru bir şekilde tanıtılabilmesi için tüm turizm aktörlerinin sorumluluk bilincinin var olması gerekmektedir. Bu aşamada ise sürdürülebilirlik kavramına ihtiyaç duyulmaktadır (Mihalic, 2016). Sürdürülebilir bir turizmin yaratılabilmesi aşamasında ise sorumlu turizm bilinci devreye girmektedir. Dolayısıyla bu iki kavram birbiri ile bağlantılı hale gelmektedir. Bu çalışma ise yapılan tanımlar neticesinde sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm felsefesi bağlamında sorumlu turizm ve sorumlu turist kavramlarının anlaşılması, sürekliliğin ve güncelliğinin öneminin vurgulanmasını amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle sürdürülebilir turizm ve sorumlu turizm kavramları birlikte ele alınmış olup daha sonrasında ilgili kavramlar için literatür çalışması yapılmış ve paydaşlar için öneriler sunulmuştur.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE SORUMLU TURİZM

Turizm planlamaları her ne kadar projelendirildikleri platformlara özel çalışmalar olarak görülse de aslında küresel bir bütünün parçaları gibi düşünülerek değerlendirilmesi gerekmektedir. Şirketler bazında gerçekleşen kurumsallaşma ve globalleşme bu bütünsellik içerisinde küresel bir planlamadan kopuk ise şayet, başarılı olduğunu iddia etmek gerçekçi değildir. Dolayısıyla turizm planlamaları tepeden tırnağa tüm unsurlarıyla küresel bir zeminde bütün olarak değerlendirilmelidir. Bu sürecin sağlanabilmesi, sürdürülebilir turizmin sorumlu turizm başlığı altında olması ve içinde barındırdığı her bir parçanın karar alma noktasında aynı ölçüde haklarının bulunmasıyla

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

gerçekleştirilebileceği varsayılmaktadır. Bu doğrultuda, bu iki kavram bazı araştırmacılar tarafından aynı kabul edilse de sürdürülebilir turizm kavramını felsefi bir yaklaşım olarak kabul etmelidirler. Sorumlu turizm kavramına bakıldığında ise, sürdürülebilirlik kavramını olduğundan daha ileri seviyeye yükseltecek farkındalıkları ortaya çıkararak, davranış olarak dışa vurulmasına olanak sağlayacak bir kavram olduğu görülmektedir (Mihalic, 2013, ss. 6 – 7).

Sürdürülebilir turizm ile benzer anlayışlara sahip olan sorumlu turizm anlayışındaki beklenti, turizmin tüm bileşenlerinin üzerlerine düşen rolleri üstlenmedeki sorumluluk bilincine sahip olmalarıdır. Bu kapsamda, kamu kurum ve kuruluşları, seyahat firmaları ve turistlerin rolleri büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir turizm ve sorumlu turizm kavramları turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi noktasında ortak bir amaca sahiptirler. Sorumlu turizm kavramı tek başına ele alındığında kişilerin, kurumların ve işletmelerin kendi faaliyetlerinin ortaya çıkacak sonuçlardan sorumluluğunun bulunması bu iki kavram arasındaki temel farklılığı oluşturmaktadır. Ancak her kurum, sürdürülebilirlik konusunda üzerlerine düşen eylemleri bir diğer kurumdan beklemektedir. Oysa sorumlu turizm kavramında yüklenmesi öngörülen tüm sorumluluklar turizmin katılımcısı olan tüm çıkar gruplarına aittir. Kamusal yapıda olan çıkar grupları bulunurken, aynı zamanda yerel halk, turistler ve sektör birlikleri, sivil toplum kuruluşları, kamu çalışanları, lojistik firmaları ve lokal derneklerde bulunmaktadır (Cape Town Declaration on Responsible Tourism, 2002).

1996 yılında Güney Afrika Turizmi White Paper raporunda sorumlu turizm kavramına yer verilmektedir. Sorumlu turizm, rekabet avantajı yaratmak için turizm endüstrisini sorumlu bir şekilde geliştirmek, pazarlamak ve yönetmek için turizm endüstrisi ortakları tarafından proaktif bir yaklaşım anlamına gelir. Bu raporda sorumlu turizmin temel bileşenleri şu şekilde tanımlanmıştır (DEAT, 1996):

- Sorumlu turizm, sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesi yoluyla turizm endüstrisinin çevreye karşı sorumluluğunu ifade eder ve çevre odaklı turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine odaklanır.

- Sorumlu turizm, anlamlı ekonomik bağlantıların geliştirilmesi yoluyla turizm tesisine ve cazibe merkezlerine yakın olan yerel toplulukları sürece dâhil ederek hükümetin ve iş dünyasının da sorumluluğu anlamına gelir.

- Yerel kültürlerle karşı saygı gösterme, bunlara yatırım yapma ve bunları geliştirme ve onları aşırı ticarileştirme ve dolayısıyla sömürüden koruma sorumluluğunu ima eder. Aynı zamanda, yerel toplulukların turizm endüstrisinde aktif olarak yer alma, sürdürülebilir kalkınmayı uygulama ve ziyaretçilerin güvenliğini ve güvenliğini sağlama sorumluluğunu ifade eder.

- Ziyaretçilerin güvenliğini, emniyetini ve sağlığını temin ederek onlara karşı da sorumluluk, sorumlu turizmin bir başka sonucudur.

- Sorumlu turizm, turizm endüstrisindeki hem işverenlerin hem de çalışanların hem birbirlerine hem de müşterilerine karşı sorumluluklarını ifade eder. Sorumlu sendika ve sorumlu istihdam uygulamaları, yeni turizmin ayırt edici özellikleri olacaktır.

- Sorumlu turizm, aynı zamanda, ülkenin çevre ve kültürü ile ilgili olarak, yerel kültüre ait normları ve uygulamaları gözlemlemek için gelen turistler açısından da sorumluluk anlamına gelir.

Ekonomik, sosyal ve çevresel olarak gruplandırılmış olan sorumlu turizm kapsamında içinde politik faaliyetleri barındıran Uluslararası Sorumlu Turizm Konferansı'nda ortaya çıkan sorumlu turizm ilkeleri özet olarak aşağıdaki gibi belirtilmektedir (Cape Town Declaration on Responsible Tourism, 2002).

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

Tablo 1: Sorumlu Turizm İlkeleri
EKONOMİK SORUMLULUK

<p>Turizm sektörünün gelişim çabalarından önce, yerel halkın faya görebileceği kalkınma biçimleri belirlenmeli ve bununla birlikte geçim kaynaklarının olası olumsuz etkilerinin azaltılması için tüm ekonomi etkiler gözden geçirilmelidir.</p>
<p>Turizmin içerisine yerel halkın da dahil edilmesi ve hizmetlerden yararlanmasını sağlayabilmek için yerel olan ekonomik faydalar maksimum düzeye getirilmelidir. Yoksulluk ile mücadele edebilme adına geliştirilen stratejilerin hayata geçirilmesi için turizm sektöründen faydalanılabilir.</p>
<p>Destinasyonlara ait değerler ve bölgeyi öne çıkaracak ürünler belirlenmelidir.</p>
<p>Destinasyondaki turizm faaliyetleri; doğal, kültürel ve sosyal bütünlüğü sağlayacak şekilde yansıtılmalı ve faaliyetlerin teşvik edici olması sağlanmalıdır.</p>
<p>İş uygulamaları kapsamında adaletli olacak şekilde politikalar belirlenmelidir. Riskli durumların minimum düzeye getirilmesi için gerekli ortaklıklar yapılmalıdır. İstihdam olanakları uluslararası çalışma koşulları dikkate alınarak geliştirilmelidir.</p>
<p>Turizm sektörüne ait işletmelerin geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanabilmesi için yeterli ve uygun destekler sağlanmalıdır.</p>
<p>SOSYAL SORUMLULUK</p>
<p>Yerel halkın, plan ve karar verme aşamasına dahil edilmesi için faaliyetler düzenlenmelidir.</p>
<p>Olumlu etkilerin üst seviyelere ulaşmasını sağlayarak, olumsuz etkilerin ise azaltılmasını sağlamak ve bu noktada sosyal etkilerin değerlendirilmesi amaçlanmalıdır.</p>
<p>Turizm faaliyetlerinin tamamlayıcı bir sosyal uygulamalara dönüştürebilmek için, toplulukların ve bireylerin ulaşımının sağlanması noktasında gerekli adımlar atılmalıdır.</p>
<p>Turizm, insanların, özellikle çocukların cinsel sömürsüyle savaşmalıdır.</p>
<p>Hem sosyal hem de kültürel çeşitliliğin korunabilmesi için, geliştirilen turizm faaliyetleri yerel halkın yaşam tarzı ve kültürüne uygun olmalıdır. Aynı zamanda sektörün sağlık ve eğitim konusuna ki gelişmelere ise katkı sağlaması gerekmektedir</p>
<p>ÇEVRESEL SORUMLULUK</p>
<p>Destinasyondaki çevresel olan olumsuz etkilerin belirlenerek bunların en az seviyeye indirilmesi gerekmektedir.</p>
<p>İsraf ve fazla tüketimden kaçınılması sağlanmalıdır.</p>
<p>Doğal ortamdaki çeşitliliğin devamı sağlanmalı ve ihtiyaç olan yerlerde yenilikler yapılmalıdır.</p>
<p>Çevrenin karşılayabileceği turizm faaliyetleri dikkate alınması ve doğal çevrenin korunmasına özen gösterilmelidir.</p>
<p>Sürdürülebilir kalkınma için tüm paydaşlara gereken eğitimin verilip, farkındalıkların teşvik edilmesi sağlanmalıdır.</p>

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

Paydaşların sahip olduğu imkanların artırılarak koşulları iyileştirilmiş uygulamalardan faydalanılması sağlanmalıdır. Tüm bunlarla birlikte doğayı koruma konusunda alanında uzmanlaşmış kişilerle birlikte faaliyetlerin yürütülmesi gerekmektedir.

Kaynak: Cape Town Conference on Responsible Tourism in Destinations, 2002.

Kritik bir bakış açısıyla değerlendirdiğimizde, Cape Town Sorumlu Turizm Konferans raporunda belirtilmiş olan ilkelerin yeterli düzeye kapsamlı olmadığı değerlendirilmektedir.

Farklı destinasyonlardaki çok paydaşlı grupların bu ilkeleri kendi kültür ve çevrelerini yansıtabilecek şekilde uyarlamaları gerektiği belirtilse de sorumlu turizm yönergelerini uygulamayı seçen bir turizm işletmesi, böyle bir turizm yaklaşımını aşağıdaki amaçlardan bir veya daha fazlasına ulaşmak için tercih etme durumundadır (Spenceley vd., 2002: 15):

- Giderleri en aza indirmek,
- Daha önce örneği olmayan bir satış stratejisi geliştirmek,
- Rekabet ortamında en üst seviyeye çıkmak.

Turizm işletmeleri bakımından ele alındığında, sorumlu turizm sayesinde işletme giderlerinin düşürülmesinden başka, turizm işletmelerinin sorumlu turizme eğilimli olması hususunda üç sebepten söz edilebilir (Spenceley vd., 2002: 9):

- Sorumlu turizm, sorumlu iş uygulamalarına ilişkin uluslararası eğilimle uyum içerisindedir;
- Sorumlu turizm, sorumlu turizm malzemelerine ilişkin yükselen pazar arzını karşılamaktadır;
- Sorumlu turizm, tüketicilerin, personellerin ve yatırımcıların kendilerini daha iyi hissetmelerine olanak sağlamaktadır.

Sorumlu turizm, turizm işletmeleri bakımından ele alındığında giderleri düşürmek ve rekabet üstünlüğü kazanmak gibi öngörülerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Özetle sorumlu turizmin temelde bize şu prensiplere uymamızı tavsiye eder:

- İsraftan ve aşırı tüketimden kaçının,
- Yerel kaynakları sürdürülebilir şekilde kullanın
- Doğal, ekonomik, sosyal ve kültürel çeşitliliği koruyun ve teşvik edin,
- Ev sahibi kültüre duyarlı olun,
- Yerel toplumu, planlama ve karar alma süreçlerine dâhil edin,
- Turizmi geliştirmenin bir ön koşulu olarak çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri değerlendirin,
- Toplulukların turizme dâhil olmasını ve turizmden faydalanmasını sağlayın,
- Yerel, doğal ve kültürel çevrelere saygılı, sorumlu pazar turizmi yapın,
- Turizmin etkilerini izleyin ve bilgilerin açık bir şekilde ifşa edilmesini sağlayın (DEAT, 1996).

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

Sorumlu Turizm ve Sorumlu Turist/Etik Turist

2010 yılında Umman’ da “*Destinasyonlarda Sorumlu Turizm*” kongresinde sorumlu turizm konusuna dair oluşturulan eylem planlarına dikkat çekilmiş ve bu kapsamda turizm stratejilerinin merkezinde geçim, bölgesel gelişmeler ve insan kaynaklarının olması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla birlikteliklerin ve ortaklıkların önemi özenle vurgulanmıştır. Miras yönetiminin korunmasına yönelik, yerel halkın değer algılarının belirlenmesi ve bu noktada saygı gösterilmesi gerekmektedir. Mirasların en doğru şekilde yorumlanması ve saygı gösterilmesi düşüncesinde turizm faaliyetleri içinde yer alması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili mirasların korunması için gerekli yasalar belirlenmeli ve bu yasalara uygun şekilde adımlar atılmalıdır. Su ve fosil gibi doğal kaynak tüketiminin ise azaltılması sağlanmalıdır. Sorumlu destinasyon yönetimi kapsamında yerel halkın huzuruna ve değerlerine saygı gösteren turist topluluklarının oluşmasına dikkat edilmelidir (Oman Closing Statement, 2010).

Sorumlu turizm kavramının bilinirliğinin artmasının dışında sorumlu turist kavramının da tanınması gerektiğini belirten Stanford (2006, s.97), Sorumlu turist ve sorumlu olmayan turist kavramlarının farklarını ortaya koyarak sorumlu turist kavramı için bir tanım geliştirmiştir:

- Bölgenin doğasını, kültürünü ve problemlerini anlayabilen,
- Bölge için daha fazla zaman ve para harcaması yapabilen,
- Bölgede insanlara, doğaya, kurallara saygı duyup takdir gösterebilen,
- Hoşgörü içinde bulunup, farklılıkları kabul edebilen,
- Bölgenin insanları ve kültürüyle yakından ilgilenmek isteyen,
- Bölge içinde herkesin standartlarının yükselmesini isteyen,
- Bölgenin hak ettiği değeri veren turistlerdir.

Tablo 2. Sorumlu Turizm ve Sorumlu Turistin Özellikleri

Sorumlu Turizm	<ul style="list-style-type: none">• Eğitim, Bilgi ve Bilgilendirme• Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkinin En Aza İndirilmesi• Katılım ve Etik Davranış• Yerel Kültürün Tanıtımı• Doğal Mirasın Korunması
Sorumlu Turist	<ul style="list-style-type: none">• Doğaya, İnsanlara ve Geleneklere Saygı• Öncelikli Olarak Kendi Ülkesinin Turisti

Kaynak: State ve Bulin (2016, s.791).

Bulunduğu bölgenin doğasına, yerel halkına ve kültürel değerlerine saygı gösteren ve farklı ülkelerde turistik faaliyetlere katılmak yerine kendi ülkesinin turizm olanaklarını deneyimleyen turistlerin en önemli özelliği sorumlu turist kavramının tanımı ile paralellik gösteren tutumlarıdır (State ve Bulin, 2016, s. 791). Bu turistler, eko seyahat anında bazı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetler genellikle sorumlu turizm kavramında da belirtilen aktivitelerdir. Doğru yürüyüşü, dağcılık, su altı dalışı, bisiklet biniciliği gibi etkinlikler bunlara örnek olarak gösterilebilir (Nayir, 2009, s.72). Dolayısıyla, sorumlu turistlerin, seyahatleri sırasında sorumlu turizm faaliyetlerine katılımlarının diğerlerine göre daha fazla tercih ettiğini söylemek mümkündür.

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

Doğal çevrenin zarar görmesi çoğunluk olarak insanların etkileri ile ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda çevre bilincinin yüksek olması adına paydaşların zarar gören çevre için sorumluluklar alması ve gerekli teşvikleri sağlaması gerekmektedir. Konuya ilişkin bilinçlendirme ve eğitim gibi olanakların kullanılması durumun iyileştirilmesi için önemli adımlardandır. Bireylerin destinasyona karşı aidiyet duygularının geliştirmesi de yine bazı olumsuz davranışların önüne geçebilecek faktörlerdendir. Aynı zamanda, tüketim duygusunun ve bölgeye yönelik algıların hem sosyal sorumluluk hem de çevreye karşı daha duyarlı olma tutumlarını tetikleyen faktörlerden olduğu düşünülmektedir (Su ve Swanson, 2017, s. 308)

Türkiye’de Sorumlu Turizm

Covid 19 pandemisi öncesinde 2019 yılında dünya turizm örgütü verileri göstermektedir ki, Türkiye, 51.2 milyon turisti misafir etmesi dolayısıyla, dünyada en çok konuk ağırlayan ilk 5 ülke arasındadır. Bu rakam ve sıralamada yer almak bile başlı başına turizm açısından önemli bir sorumluluk yüküdür. Öte yandan Türkiye dünya çapında ilk beşe giren yasal ziyaretçi ağırlayan ülke iken diğer yandan dünyanın en fazla mülteci ağırlayan bir destinasyon olması da bu cazibenin ironik tarafıdır. Bölgesel olarak çok sorunlu bir coğrafyada, yine çok sorunlu komşularla çevrili olması turizm açısından birçok sorunun temel altyapılarından biri durumundadır. Öte yandan sosyolojik olarak çok derin köklü bağlara sahip bir toplum yapısına sahip olan Türkiye, her yıl biraz daha artan oranda seküler toplum yapısından uzaklaşarak biraz daha dinsel öngörülere sahip toplumsal dönüşüm yaşamaktadır. Giderek otoriterleşen bir devlet yapısı gözlemlenmesine rağmen, kıyı şartlarının kirlenmesi ve betonlaşması konusunda yasal yaptırımların yeterince uygulanmaması bir çelişki olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede sürdürülebilir bir sorumlu turizm anlayışının teşvik edilmesi noktasında sosyal açıdan sorumlu bir konaklama, tur operatörleri ve diğer turizm paydaşları ülkedeki sektörü daha iyi bir noktaya taşımak adına yönlendirici olabilirler. Sorumlu turizm adına Türkiye’ye gelen her turist, seyahat öncesi Türkiye’nin turistik çerçevesi dışında siyasal ve sosyal yapısına dair bir takım çalışma ve raporları da inceleyerek sorumluluğu paylaşabilirler. Bu konuda Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün güncel raporları incelenerek gerek ülkenin kendi vatandaşları gerekse ülkedeki mültecilerin hukuki ve sosyal durumları hakkındaki görüşleri edinebilirler.

Teorik olarak kıyı turizmi yerel ekonomiler açısından büyük bir kalkınma modeli olabileceken, Türkiye kıyılarındaki hızlı betonlaşma ve kirlilik turisti beton sığınak yaşantısı içine hapseden izole bir tatil anlayışı dayatmaktadır. Mimari açıdan ülkenin lokal karakteristiğine hiç uymayan bu yapısalılık yanında aşırı gelişme, kirlenme, turistik gezi teknelerinin sebep olduğu doğal hasarlar buradan hareketle okyanus eko-sistemlerine de zarar verebilecek durumdadır. Araştırmalar göstermektedir ki büyük tatil köyleri buldukları coğrafyanın yerel yaşantısına %10’un altında katkı sağlamaktadır. Bu konuda hassasiyet gösteren işletmeler desteklenmeli ve yerel insanlar için daha fazla iş olanağı yaratan, aynı zamanda bölge çiftçisinden tatil köyü otellerine ürün satışını artırarak sorunları iyileştirmeye yönelik girişimler cesaretlendirilmelidir.

Türkiye’de sorumlu turist için ipuçları;

- Nüfusunun çoğu Müslüman olan ülkede Ramazan ayında oruç tutan yerel halkın bu ibadetinin gün boyu sürmesi dolayısıyla bu süreçte yeme içme aktivitelerinde sorumlu davranışlar gösterilmelidir. Açıkta yeme-içmektense kapalı mekânları tercih etmelidir.
- Hediyelik eşya dükkânlarında satılan mercan ve denizden çıkarılmış kabuklu hediyelik eşyaları satın almamalıdır.
- Türkiye’deki sahil kesimlerindeki bazı şehirler haricinde giyim kuşam konusunda oldukça muhafazakâr bir toplum yapısı vardır. Cami ve benzeri kutsal mekânların ziyaretinde, kadınların başörtüsü takması, ayakkabı çıkartma vs. gibi yerel davranışlara uyum sağlayan bir sorumluluk

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

göstermesi beklenecektir. Yerel halk bu konuda bir şey söylemeyebilir fakat birçoğu aksi durumlardaki giyinme konusunda durumu saygısızlık olarak değerlendirir.

• Semazen gösterileri birer dini ritüel özelliği taşıması dolayısıyla eğlence niteliği taşıyan bir dans gösterisi değildir. Dönmek dini bir eylemin parçasıdır ve bu anlamda uygun bir saygı gösterilmelidir.

• Pazarlık Türk toplumunun ticari alışverişlerinde kullandığı bir yöntemdir. Alışverişin bir parçası olup bir turist oyunu değildir. Eğer gerçekten satın alma niyeti varsa pazarlığa başlanmalıdır. Bununla birlikte pazarlıkta anlaşamazsanız o ürünü satın almak zorunda değilsiniz.

• Gezi tekneleri ile yapılan seyahatlerde denize atık bırakan ve doğayı kirletenlerin mutlaka şikâyet edileceği yetkililer konusunda bilgi sahibi olunmalı ve sorumlu bir turist olarak bu eyleme engel olunmalıdır.

• Türkiye geri dönüşüm konusunda maalesef kayda değer bir gelişime henüz ulaşamamıştır; dolayısıyla plastik kullanımı ve özellikle su tüketiminde sorumluluk bilinciyle hareket edilmelidir. (<https://www.responsibletravel.com/holidays/turkey/travel-guide/responsible-tourism-in-turkey>)

SONUÇ

Her bireyin hayatında birçok sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumlulukların kusursuz bir şekilde yerine getirilmesi için ise kişiler önemli ölçüde çaba sarf etmektedirler. Eğitim, iş hayatı, aile gibi alanlar her bireyin üstlendiği sorumluluklardır. Fakat bireysel sorumlulukların dışında ise toplumsal sorumluluklar bulunmaktadır. Bu sorumluluklardan biri de yaşadığımız çevreye gereken önemin verilmesidir. Doğal çevrenin gördüğü zararın iyileşmesi yine insanların kendisine bağlıdır. Bu konuda sorumluluk bilincinin oluşması, çevreye karşı saygı duyulması ve korunması oldukça önemlidir. İnsanın en yoğun olarak ele alındığı turizm sektöründe ise sürdürülebilirlik kavramıyla beraber sorumlu turizm ve sorumlu turist kavramları incelenmesi gereken konulardandır. Turistlerin daha kaliteli bir tatil geçirmelerini sağlayacak, sorumlu turizm kapsamında doğal çevreye zarar vermeyen aktiviteler bulunmaktadır. Bu aktiviteler eko turizm, alternatif turizm ve doğa turizmi kapsamında bulunmakla birlikte doğadaki canlılara herhangi bir zararı olmayan aktivitelerdir. Kamp kurma, dağ yürüyüşleri ve dağcılık en çok tercih edilen türleridir (Hacıoğlu,2018). Ekolojik çevrenin sürdürülebilirlik ilkeleri kapsamında yürütülmesi, doğal kaynakların korunması, yerel halk ve kültür için herhangi bir tehdit yaratmaması sorumlu turizm anlayışının benimsenmesine bağlı olup bir bölgede turizmin gelişebilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına olanak sağlamaktadır (Aydın Tükeltürk ve Yılmaz, 2013: 3).

Sorumlu turizm olumsuz ekonomik, çevresel ve sosyal etkileri en aza indirir. Yerel halk için daha büyük ekonomik faydalar sağlar ve ev sahibi toplulukların refahını artırır, çalışma koşullarını ve sektöre erişimi iyileştirir. Bunun yanında, yerel insanları hayatlarını ve yaşam standartlarını etkileyen kararlara dâhil eder. Yaşadığımız doğa ve çevre bize geçmişten emanet edilmiş ve gelecek nesillere ait bir mirastır. Sorumlu turizm, doğal ve kültürel mirasın korunmasına, dünyadaki çeşitliliğin sürdürülmesine olumlu katkılarda bulunur. Bu bağlamda geri dönüşümün yararlarının benimsenmesi, enerji ve su kaynaklarının koruma altına alınması ve atık üretiminin en aza indirgenmesi için çarelerin aranması büyük önem taşımaktadır. Destinasyonların alt yapısı tasarlanırken bu faktörler dikkate alınmalıdır (Aktaş ve Kurgun, 2021). Bu doğrultuda yerel halkla daha anlamlı bağlantılar ve yerel kültürel, sosyal ve çevresel konuların daha iyi anlaşılması yoluyla turistler için daha keyifli deneyimler sağlanmaktadır. Sorumlu turizm anlayışının kapsayıcı yapısı ile fiziksel engeli olan kişiler içinde erişim sağlanma olanakları artar. Sorumlu turist kültürel olarak duyarlıdır, ziyaret ettiği yerin ev sahipleri arasında saygı uyandırarak gurur ve güven oluşturur (Goodwin, 2002). Geçtiğimiz yıllara göre günümüzde kitle turizmi yerine, sürdürülebilir turizm, ekoturizm ve doğaya zarar vermeyecek turizm yönelimlerine odaklanılması ön plana çıkmaktadır.

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

Turizmin destinasyonlara herhangi bir zarar vermemesi noktasında sürdürülebilirliğe gereksinim duyulmaktadır. Bununla birlikte destinasyonun kalitesinin düşmemesi için uygulanan sürdürülebilirliğin, tam olarak sorumlu davranışlar sergilenmeden eksik kalacağı belirtilmektedir (Mihalic, 2016: 461). Bu bağlamda sorumlu turizm ve sürdürülebilir turizmi birbirinden ayırmanın incelemek gerekmektedir.

Turizm sektöründe faaliyet gösterenler ve yerel halk bölgelerine ziyaret gerçekleştiren turistlerin ilgi alanları, hayat tarzları ve beklentileri konusunda bilgi sahibi olmalı ve saygı göstermelidir. Yerel halk turizmin sosyal, kültürel ve ekonomik yararları noktasında bilgi edinmeli ve turistlerin de kültürel özelliklerine özenle yaklaşmalıdır. Bu bağlamda turizm faaliyetleri gerçekleştirilirken, yerel halkın ve destinasyonun kurallarına ve sahip oldukları niteliklerine uygun bir hale getirilmeli turistlerin bunlara saygı duyacağı bir ortam yaratılmalıdır (Aktaş ve Kurgun,2021).

Sorumlu turist kavramının bilinirliği düşük seviyede olmasına karşın, kültürel değerlere, doğal çevreye, geleneklere ve hayat tarzlarına ilişkin herhangi bir sorumluluğu bulunmayan turistlerle karşılaştırıldığında ortaya çıkan farklılıklar açık bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda sorumlu turist, bilinçli bir turizm tüketicisi haline gelmektedir. Sorumlu olmayan turistlerin ise, turizm tüketiminde çevreye ve içinde bulunduğu toplum yapısına karşı bilinçli hareket etmedikleri varsayılabilir. Dolayısıyla sorumlu olmayan turistlerin destinasyonlar hakkında daha fazla bilgiye sahip olmasının sağlanması, yerel halkın tutumu hakkında genel bilgilerin verilmesi, sürdürülebilirliğin devamlılığının sağlanabilmesi için turistlere ışık tutulması kaçınılmazdır. Bu noktada ise destinasyon yönetimleri devreye girerek çalışmalar düzenlemelilerdir. Yapılacak olan çalışmalar sayesinde, turistlerin genel anlamıyla çevre bilinci artacak ve doğaya verilecek olası zararların önüne geçilmiş olacaktır.

Sorumlu turizmin çevresel ve kültürel mirasımızı korumasında ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında teknoloji desteği büyük önem taşımaktadır. Değerlerimizin turistlere aktarılmasında hem kaybedilmiş parçaların yeniden oluşturulması hem de yaşatılması açısından sınırsız bir güce sahip olan teknoloji son derece önemlidir. Sorumlu turizm uygulamaları bu sayede hem değerlerimizi tekrar yaşatabilir hem de teknolojinin desteğinden kaynaklı çekiciliğin artış göstermesi sonucunda ekonomik fayda sağlayabilir. Aynı zamanda turistlerle iletişimin güçlenmesine imkân tanıyabilecektir (Aktaş ve Kurgun,2021).

Sürdürülebilir Turizm Çalışmalarında Sorumlu Turizm

M. Oğuzhan İLBAN, Serkan GÜMRÜKÇÜ, Nur YILDIZ

KAYNAKÇA

- Aktaş, E., ve Kurgun, A. (2021). Sorumlu turizm yaklaşımı ile turistik destinasyonların gelişimi: Foça örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1671-1708.
- Booyens, I. and Rogerson, CM (2016). Güney Afrika, Western Cape'de sorumlu turizm: bir inovasyon perspektifi. *Turizm Uluslararası Disiplinlerarası Bir Dergi*, 64 (4), 385-396.
- Bulin, D. (2016). Sorumlu turizmin yönleri-nicel bir yaklaşım. *Amfiteatru Economic Journal*, 18 (10), 781-797.
- Chan, JKL and Xin, TK (2015). Malezya'da sorumlu turizmin tanımlarını ve uygulamalarını keşfetmek. *Turizm ve Konaklama İşletmeciliği Dergisi*, 3 (5-6), 87-101.
- Chiu, Y. T. H., Lee, W. I. and Chen, T. S. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications, *Tourism Management*, 40, 321 – 329.
- Dolnicar, S., Crouch, GI and Long, P. (2008). Çevre dostu turistler: onlar hakkında gerçekten ne biliyoruz? *Sürdürülebilir Turizm Dergisi*, 16 (2), 197-210.
- Goodwin, H., Spenceley, A. ve Maynard, B. (2002). Güney Afrika için sorumlu turizm kılavuzlarının geliştirilmesi.
- Hacıoğlu, T. (2018). *Turistlerin sorumlu turizm algıları üzerine bir araştırma: Fethiye örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Harold Goodwin (2017) The 2017 Virgin holidays responsible tourism awards in progress in responsible tourism.
- Minghetti, V., and Mingotto, E. (2014). Responsible Tourism. *Responsible Tourism and CSR: Assessment Systems for Sustainable Development of SME in Tourism*, 3-13.
- Nayir, O. (2009). *Isparta Yöresi Korunan Doğal Alanlarında Ekoturizm Talep ve Eğilimlerinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Oliver, R. L. (1993). Cognitive affective and attribute bases of the satisfaction response, *Journal of Consumer Research*, 20: 418 – 430.
- Stanford, D. (2006). *Responsible Tourism, Responsible Tourists: What Makes a Responsible Tourist in New Zealand*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Victoria Üniversitesi, Wellington.
- Su, L., and Swanson, S. R. (2017). The effect of destination social responsibility on tourist environmentally responsible behavior: Compared analysis of first-time and repeat tourists. *Tourism Management*, 60, 308-321.
- T. Mihalic (2014). Sustainable responsible tourism discourse towards 'Responsustable' tourism. *Journal of Cleaner Production*, 111: 461 – 470.
- Tükeltürk, A., ve Boz, M. (Eds.). (2013). *Turizmde güncel konu ve eğilimler*. Detay Yayıncılık.
- Miller N. (2020). *Türkiye'de sorumlu turizm*. Erişim Tarihi: 27.03.2023 <https://www.responsibletravel.com/holidays/turkey/travel-guide/responsible-tourism-in-turkey>.
- Erişim Tarihi: 27.03.2023 <https://sozluk.gov.tr/>
- Erişim Tarihi: 27.03.202 <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>